

פרשת חקת – ПРИРОДА ЗАПОВЕДИ КАТЕГОРИИ ХОК

Пара адума – архетип хока, установления, понять смысл которого не смог даже царь Шломо¹. Всевышний сказал Моше и Аарону: חקת התורה². Слово חקת используется обычно в начале темы, когда Всевышний хочет привлечь наше внимание к чему-то необычному, что мы можем упустить. Так, оно употреблено, когда Всевышний показывает Моше, какой должна быть менора и как выглядит луна в новолуние. Наиболее часто это слово встречается в описании заповедей корбанот³, потому что они преимущественно иррациональны. И оно употребляется здесь, потому что здесь присутствует мысль, которую легко упустить.

За словом חקת следует слово חוק: заповедь о пара адума – это חוק. Традиционно законы Торы делятся на мишпатим – «рациональные» мицвот⁴, и хуким – мицвот, смысл которых человеку не доступен⁵. Заповеди о жертвоприношениях, запрет есть свинину, законы чистоты⁶ – все это хуким. Раши говорит, что йецер а-ра⁷ называет хуким не имеющими смысла, а потому и их выполнение – бессмысленным⁸. Эта «бессмысленность» может даже раздражать и возмущать нас⁹. Именно эта сторона иудаизма¹⁰ подвергается особым нападкам так называемого «широкого», нееврейского мира. Эта критика перекликается с нашими собственными сомнениями, и тогда мы оказываемся в постоянно углубляющемся кризисе веры. Поэтому Всевышний успокаивает нас: «Это хукат», т.е. – здесь есть предел, граница. Это слово употребляется также для обозначения законов природы¹¹. Наша мысль стремится

¹ ספורנו (במדבר י"ט, ב'): זאת חקת התורה אשר ציוה ד'. באומר זה עליהם מי חטאת

² ספר במדבר פרק יט: (ב) זאת חקת התורה אשר צוה ד' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על:

³ ויקרא ו (ב): צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העלה הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו: ויקרא ו (ז): וזאת תורת המנחה הקרב אתה בני אהרן לפני ד' אל פני המזבח:

ויקרא ו (יח): דבר אל אהרן ואל בניו לאמר זאת תורת החטאת במקום אשר תשחט העלה תשחט החטאת לפני ד' קדש קדשים הוא:

וכהנה רבות

⁴ רש"י ויקרא יח ד: את משפטי תעשו - אלו דברים האמורים בתורה במשפט שאלו לא נאמרו היו כדאי לאומרו:

⁵ רמב"ם סוף ה' מקואות: והמשפטים הן המצוות שטעמן גלוי וטובת עשייתן בעולם הזה ידועה כגון איסור גזל ושיפכות דמים וכיבוד אב ואם, והחוקים הן המצוות שאין טעמן ידוע, אמרו חכמים חוקים חקקתי לך ואין לך רשות להרהר בהן, ויצרו של אדם נוקפו בהן ואומות העולם משיבין עליהן כגון איסור בשר חזיר ובשר בחלב ועגלה ערופה ופרה אדומה ושעיר המשתלח, וכמה היה דוד המלך מצטער מן המינים ומן העכו"ם שהיו משיבין על החקים, וכל זמן שהיו רודפין אותו בתשובות השקר שעורכין לפי קוצר דעת האדם היה מוסיף דביקות בתורה, שנאמר טפלו עלי שקר זדים אני בכל לב אצור פקודיך, ונאמר שם בענין כל מצותיך אמונה שקר רדפוני עזרני, וכל הקרבנות כולן מכלל החוקים הן, אמרו חכמים שבשביל עבודת הקרבנות העולם עומד, שבעשיית החוקים והמשפטים זוכין הישרים לחיי העולם הבא, והקדימה תורה ציווי על החוקים, שנאמר ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם.

⁶ רש"י ויקרא יח ד: כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנו וטהרת מי חטאת

⁷ רש"י כאן כתב השטן ואילו בויקרא יח ד כתב דברים שהם גזירת המלך שיצה"ר משיב עליהם ושטן היינו יצר הרע.

⁸ רש"י ויקרא יח ד: ואת חקותי תשמרו - דברים... שיצה"ר משיב עליהם למה לנו לשומרו

⁹ רש"י יט ב: מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה

¹⁰ כתב רש"י: לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל וגוי הזכיר קודם השטן ואז אומות העולם וה"ה ברש"י ויקרא יח ד

¹¹ ר' בחיי, יט ב: ועוד נקראים חוקים מלשון גבול, כענין שכתוב (ירמיהו ה) אשר שמת גבול לים חוק ולא יעברנהו (שם לא), חוקות ירח וכוכבים לאור לילה, כלומר גבולי היום והלילה, וזה להורות שנעצור המחשבה מלהרהר בהם ולא נעבור גבול מפני עומק השגתן.

понять хуким, а они при этом жестко определены для нас и нам предписано уважать их границы, даже если мы их не понимаем.

Б-г как бы предупредил нас: «Говорю вам заранее, что это находится за пределами вашего понимания. Я велю вам выполнять эту мицву. К тому же это действительно принесет вам пользу»¹. Большое облегчение – знать, что мудрость Б-га бесконечно превосходит человеческий разум². Если бы мы понимали все, мы уравнили бы мудрость Б-га с нашей, и это было бы очень печально. А если бы мы выполняли только то, что полностью понимаем, мы свели бы ценность Торы к нашей собственной ограниченности³. Раби Нахман из Бреслава как-то сказал: «Слава Б-гу, что есть вещи в действиях Всевышнего, которые мне не понятны. Ибо, понимай я все, что делает Б-г, Его ум не превосходил бы мой. Мне радостно знать, что Его мудрость простирается далеко за пределы человеческой способности понять».

Загадка заповеди о пара адума такова, что постичь ее оказалось не под силу даже царю Шломо⁴. Тем не менее многие аспекты этой заповеди мы понять можем⁵. Действительно, то, чего не мог понять царь Шломо, было тем не менее доступно пониманию Моше-рабейну⁶. Сфорно видит это как реальную возможность и для других следовать Моше в этом отношении⁷, а мефаршим привели немало объяснений различным аспектам этой мицвы.

Тора говорит нам об этой заповеди: «זאת חוקת התורה». זאת – взгляните, и вы увидите, что у этой точки вам придется остановиться – дальнейшие объяснения вашему разуму не под силу. Вы должны воспринимать и соблюдать эту заповедь как חוקת התורה⁸. Пусть эта мицва поможет вам усвоить мысль, что существуют заповеди, смысл которых вам недоступен⁹.

¹ רש"י כאן: לפיכך כתב בה חקה גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה:

רש"י ויקרא יח ד: לכך נא' אני ד' גזרתי עליכם אי אתם רשאים להפטר:

² מורה נבוכים, ג מט: דעותינו קצרי יד מלחשיג שלימות כל מעשיו ויושר כל משפטיו

³ רמב"ם סוף ה' מקואות: רמב"ם סוף ה' מקואות: בוא וראה כמה החמירה תורה במעילה, ומה אם עצים ואבנים ועפר ואפר כיון שנקרא שם אדון העולם עליהם בדברים בלבד נתקדשו וכל הנוהג בהן מנהג חול מעל בה ואפילו היה שוגג צריך כפרה, קל וחומר למצוה שחקק לנו הקב"ה שלא יבעט האדם בהן מפני שלא ידע טעמן, ולא יחפה דברים אשר לא כן על השם ולא יחשוב בהן מחשבתו כדברי החול, הרי נאמר בתורה ושמרתם את כל חקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם, אמרו חכמים ליתן שמירה ועשייה לחוקים כמשפטים, והעשייה ידועה והיא שיעשה החוקים, והשמירה שיהיה בהן ולא ידמה שהן פחותין מן המשפטים

⁴ קהלת (ז' כ"ג) אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני.

⁵ ספורנו (במדבר י"ט, ב'): אמנם בהביננו אל כל המצוה, אולי דבר יגנוב ונקח שמץ מנהו.

ספר החינוך (מצוה שצ"ז): אע"פ שמלאני לבבי לכתוב רמזים מטעמי המצוות שקדמו על צד הפשט עם התנצלות שהמלאכה לחנך בה בני והנערים חבירי ישמרם אל. במצווה זו רפו ידי ואירא לפצות פי עליה כלל גם בפשט כי ראיתי לרבותינו ז"ל יצו האריכו הדיבור בעומק סודה וגודל ענינה עד שאמרו שהמלך שלמה השיג לדעת ברבוי חכמתו כל טעמי התורה חוץ מזו שאמר עליה אחכמה והיא רחוקה ממני. גם אמרו במדרש רבי תנחומא רבי יוסי ברי חנינא אומר אמר לו הקב"ה למשה לך אני מגלה טעם פרה ולא לאחרים וכיוצא באלו הדברים רבים

⁶ מדרש רבה (חקת יט ו'): אמר לו הקב"ה למשה: לך אני מגלה טעם פרה אבל לאחר חקה.

מדרש רבי תנחומא רבי יוסי ברי חנינא אומר אמר לו הקב"ה למשה לך אני מגלה טעם פרה ולא לאחרים

⁷ ספורנו (במדבר י"ט, ב'): נאמר אם כן, שעם היות המצוה חוקה ואין להרהר אחריה ולא להיות מסופק אם היא הגונה ואם לאו, כי כל אמרת אלוך צרופה, ולה טעם נשגב בלי ספק נודע למלך שצוה אותה, ואולי גם למשה רבינו והדומים לו

⁸ ממעמקים על פרשיות התורה עמ' 276: חלק ממהות מצוה זו הוא מה שהיא חוק ולכן יש לקיים אותה כחוק דווקא – שלא נהרהר אחריה.

⁹ שם, עמ' 277: זהו גופא ענין מצוה זו – להשריש אותה הכרה שישנן מצוות שאין בנו תפיסה והבנה.

Знать, что мы чего-то не понимаем, унизительно для нас. Но одновременно и спасительно. Ибо человек, полагающий, что он понимает все, более подвержен опасности с помощью собственной логики в конце концов впасть в заблуждение, где-то прибавляя, а где-то убавляя – в зависимости от требований ситуации, как он их понимает¹. В этом смысле человек, ничего не знающий о таамей а-Тора, находится в лучшем положении, потому что скорее предрасположен следовать букве закона². Но Всевышнего не устраивает ни то, ни другое. Ибо, поступая таким образом, мы перестаем ценить глубину мудрости Торы, а ведь ее осознание могло бы вызвать у нас трепет и восторг и усилить нашу привязанность к Торе. Ведь в День суда нас спросят: А всматривались ли вы в мудрость, что называется Меркава?³

У нас нет выбора: мы должны смотреть вглубь и при этом знать, что нам видна не вся глубина, что за ней лежат еще и еще глубины. Эту напряженность между стремлением узнать больше и сознанием своего незнания Клавль Исраэль великолепно выразил в знаменитых словах, произнесенных на Синае: נעשה ונשמע⁴. נעשה – сделаем. Мы будем делать все, что нам заповедано, без понимания⁵. Только потом мы постараемся понять – ונשמע, не как условие или ограничение нашего выполнения, а как дополнительный, обогащающий момент⁶. Как и в случае хуким, это призыв к действию. Лишь в действии нам открывается вкус святости и глубина закона (хок)⁷. Интеллектуальный поиск сам по себе только продемонстрирует нам пределы человеческого понимания.

Правда состоит в том, что нам не дано полностью понять реальную глубину и цели какой бы то ни было мицвы, не только хуким. Лишь в нескольких случаях Тора открывает нам, каково обоснование заповеди⁸. Мы не можем, например, знать, почему

¹ בית הלוי, שמות, לא יג: והנה זה האיש הסובר בדעתו שיודע תכלית המכוון במצות הוא עלול יותר להכשל וצריך זריזות ושמירה יתירה בעצמו דלא יטעה לפעמים לילך אחר שכלו להוסיף או לגרוע קצת בהם כפי הבנתו.

² בית הלוי, שמות, לא יג: לאפוקי מי שאינו יודע כלל הטעמים הרי הוא בטוח יותר בעצמו שלא יסור מן דרכי התורה ימין ושמאל אף נטיה קטנה בפרט אחד מן המצוה כיון דאינו יודע טעמה מאומה.

³ בית הלוי, שם: ומ"מ הרי גם זהו חיוב על האדם הישר לידע הפנימיות מהתורה והוא מחלקי התורה וביום הדין שואלין להאדם צפית במרכבה וכו'

⁴ שמות כד ז: ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע

עיין מסי' שבת דף פח עמי' א: בשעה שהקדימו ישראל נעשה ונשמע וכו'

⁵ בית הלוי, שמות, לא יג: וזהו שנתכונו ישראל אז בעת קבלתם והקדימו נעשה ונשמע, דבתחילה אמרו נעשה קודם השמיעה והכוונה שקיבלו על עצמם העשיה כמי שאין לו שום הבנה כלל ורק מקיים צויו של האדון ושלא לדון בדברים אחר שכלם למען לא ינטו ממנה ימין ושמאל

⁶ בית הלוי, שם: ואח"כ אמרו ונשמע דגם נלמוד חלק זה דהיינו ההבנה אבל אין העשיה תלוי בהבנה. וזהו שאמרו במדרש נאה היה לאבותינו לומר נעשה ונשמע, דקבלה זו היה נאה מאד לעשות המצות בכל הפרטים כפי הציווי כמי שאינו מבין כלל.

⁷ שפת אמת (במדבר י"ט א'): אך כי ודאי יש טעם לכל חקה רק שא"א להבין הטעם עד שמקבלין המצווה כחקה בלי טעם. כי הטעם הוא דבר רוחני שאין בו ממש וכפי שאדם מתרחק מגשמיות יוכל להרגיש טעם חוקי השי"ת. וכ"כ במד' תינוקת שלא טעמו טעם חטא ידעו לדרוש במ"ט פנים כו'.

שפת אמת (במדבר י"ט א'): לא פרה מטהר רק חקה חקקתי (והוא כמו השקה שמטהר שבה הדבר לשורשו כל) כל העולם נברא רק במאמר השי"ת כמ"ש בעשרה מאמרות כו'...שנקרא חוקה כמו שכתוב חק נתן ולא יעבור שהוא הבראה והטבע. ולשון חקיקה וכתובה הוא בדבר המתנגד כמו שכתוב אש שחורה על גבי אש לבנה. וזה הכח מהתורה שנגזר גם בכל ונעשה גשמי נק' חוקה כנ"ל. וע"ז נברא האדם להמשיך חיות הנ"ל בכל דבר ע"י התבוננות כנ"ל. ואיתא חק לשנא דמוזני כמ"ש (לתת) ואכלו את חקם וכו'. שנקודה הנ"ל מקיימת כל העולמות ונותנת תמיד היות ושפע ברכה לכל דבר והוא נקודה המדבקת הכל בשורש החיות כנ"ל...ברש"י

⁸ ציצית: וראיתם אותו וזכרתם את כל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וגו'

שו"ע אורח חיים סימן כד

מצוה לאחוזו הציצית ביד שמאלית כנגד לבו בשעת קריאת שמע רמז לדבר והיו הדברים האלה וגו' על לבבך :

то или иное конкретное действие называется мицва, а другое, тоже весьма достойное, таковой не является. Тора – создание Всевышнего, так же, как природа. Мы можем изучать дерево и понять, как оно, это «что» Творения, устроено. Мы можем даже понять что-то в его назначении, в цели его существования на земле, т.е. в «зачем» Творения. Но нам никогда не понять, почему Всевышний создал именно дерево, а не какое-нибудь «гарриболдио» (придумайте любое слово) или почему дерево размножается именно семенами¹. Мудрость Б-га слишком глубока для нас, чтобы мы могли полностью понять, что стоит за Его Творением. Как бы глубоко мы ни проникли в тайны мироздания (и каких бы новых открытий мы ни ждали от науки), за пределами нашего постижения всегда будет оставаться много больше, чем то, что нам удалось постичь².

Именно так следует понимать поразительное утверждение мудрецов, что если кто-то станет молиться, призывая милосердие Всевышнего на кен ципор (птичье гнездо), надо его остановить³. Потому что, молясь об этом, он показывает, будто ему известно, что мотивом Всевышнего в установлении заповеди шилоах а-кен является милосердие. И получается, что на самом деле он дерзко низводит мудрость Всевышнего к уровню человеческого мышления⁴. Милосердие как причина понятно человеку, но отнюдь не охватывает все составляющие Провиденциальной основы мира⁵.

Заповеди, безусловно, следуют особой логике, логике более глубокого уровня, которая находится в гармонии с сущностью человека, поэтому выполнение человеком

(ג) טוב להסתכל בציצית בשעת עטיפה כשמברך :

(ד) יש נוהגין להסתכל בציצית כשמגיעים לוראיתם אותו וליתן אותם על העיניים ומנהג יפה הוא וחיובי מצוה : הגה גם נוהגים קצת לנשק הציצית בשעה שרואה במ והכל הוא חיוב מצוה (בי"י) :

(ה) כשמסתכל בציצית מסתכל בשני ציציות שלפניו שיש בהם עשרה קשרים רמז להויות וגם יש בהם ט"ז חוטים ועשרה קשרים עולה כ"ו כשם הוי"ה :

(ו) גדול עונש המבטל מצות ציצית ועליו נאמר לאחוז בכנפות הארץ וגוי הזהיר במצות ציצית זוכה ורואה פני שכינה :

סוכה - שו"ע אורח חיים סימן תרכה (א) בסכות תשבו שבעת ימים וגוי כי בסכות הושבתי את בני ישראל הם ענני כבוד שהקיפם בהם לבל יכם שרב ושמש. ומצוה לתקן הסוכה מיד לאחר יום כפור דמצוה הבאה לידו אל יחמיצנה (מהרי"ל)

ויקרא יז יא : כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתי לכם על המזבח

לא תונו את הגר

פדיון בכור

בל תשחית

לא תרבה סוסים

שמות כב ו-ו : אם חבול תחבול שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו (כו) כי היא כסותה לבדה הוא שמלתו לעורו במה ישכב והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני

¹מהרי"ל (תפארת ישראל פ"ז) : ולכך אין לשאול למה על ידי מצוה הזאת האדם בשלימות בפועל, שודאי אין זה קשיא. כמו שאין לך לשאול למה אילו זה בפועל השלימות כאשר צורתו ותוארו כך ולא היה צורתו ותוארו בענין אחר רק שהדבר הזה מתחייב לפי העצם הגרעין

²רמב"ם, מורה נבוכים ח"ג פ' מט : וכמו שנשיג קצת נפלאות מעשיו, באברי בעלי חיים ותנועות הגלגלים, כן נשיג יושר קצת משפטיו, ואשר יעלם ממנו משני המינים יחד הוא יותר מן הנגלה לנו הרבה מאד.

³ברכות לד : משנה-האומר על קן צפור יגיע רחמך ... משתקין אותו

⁴ לפי דעה אחת שם- גמי – מפני שעושה מדותיו רחמים ואינם אלא גזירות

⁵ובמהרי"ל (תפארת ישראל פ"ו) : פירוש שאין ראוי שיהיה מדות השם יתברך אשר הוא מנהיג עולמו בתמידות על ידי רחמים רק בדין ובגזרה כי הגזרה הוא לפי חכמתו יתברך

עין שם שמביא דעת הרמב"ם בטעם שילוח הקן במורה נבוכים (ח"ד פמ"ח) ומתמיה עליו

заповеди приводит к очищению его души¹. Но мы никогда не осознаем в полной мере ни всю мудрость, которая содержится в каждой мицве, ни ее воздействие на душу человека, и, следовательно, все заповеди в конечном счете являются для нас хуким и гзерот².

Мы отмечали выше, что заповедь категории хок подразумевает наличие границ для ее постижения. У слова «хок» есть и другое значение. «Хок» родственно слову «мехокек» – «резчик» и означает также «вырезанный», «высеченный», «выгравированный». Десять заповедей были вырезаны в скрижалях, а не написаны на них. Написанное чернилами лежит на поверхности материала, на котором оно написано. Хакика же врезана в само вещество, став его частью и преобразуя его. Скрижали не несли на себе Десять заповедей, скрижали и Десять заповедей являли собой единую реальность. Аналогично хуким врезаны в наши нешамот на самом глубоком уровне. Отчасти трудность понимания хока тем и обусловлена, что хок неотъемлем от нашей собственной духовной реальности – он хакика.

Более того. Дело не только в том, что у хока всегда есть и будут обоснования, которые нам не дано постичь. Даже те причины, которые мы понимаем, обладают глубиной, к которой у нас нет доступа. Классический пример – законы чистоты. Научный подход к законам природы никогда не откроет законов чистоты и нечистоты³. Нам сказано, что мертвое тело является источником нечистоты. Нам сказано, что миквэ очищает. Может показаться, что по крайней мере предмет – т. наз. «что» явления – ясен. Нет, – говорят мудрецы.

לא המת מטמא ולא המים מטהרים אלא אמר הקדוש ברוך הוא חקה חקתי גזירה
גזרתי אי אתה רשאי לעבור גזרותי⁴.

Не мертвое тело – причина нечистоты, и не вода очищает. Это Всевышний сказал: «Я установил хок, и Я дал указ, и вам нельзя преступать Мои указы».

Это относится не только к хуким: на каком-то уровне от нас ускользает даже смысл заповедей бейн адам ле-хаверо. Нам может казаться очевидным, почему нельзя красть и убивать. Ни одно общество не может обойтись без таких законов. И все-таки нам не дано знать полностью, каковы духовные последствия соблюдения запрета на кражу или убийство или, скажем, возвращения человеку потерянного им предмета как

¹מהר"ל (תפארת ישראל פ"ח בסוף): כל המצות הם לפי סדר השכלי ראויים לאדם ולכך הם מזכים ומצרפים את נפשו עד שהיא צרופה זכה

²שם: ואל האדם הוא חוק וגזרה כאשר אינו עומד על טעם המצוה שהוא שכל אנושי

³מהר"ל, תפארת ישראל פ"ח

⁴במדבר רבה פרשה יט: אמר ר' יוחנן בן זכאי ... לא המת מטמא ולא המים מטהרים אלא אמר הקדוש ברוך הוא חקה חקתי גזירה גזרתי אי אתה רשאי לעבור גזרותי.

רמב"ם, סוף ה' מקואות: דבר ברור וגלוי שהטומאות והטהרות גזירות הכתוב הן ואינן מדברים שדעתו של אדם מכרעתו והרי הן מכלל החוקים וכן הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים הוא שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים אלא גזירת הכתוב היא והדבר תלוי בכוונת הלב ולפיכך אמרו חכמים טבל ולא הוחזק כאילו לא טבל ואעפ"כ רמז יש בדבר כשם שהמכוין לבו לטהר כיון שטבל טהור ואע"פ שלא נתחדש בגופו דבר כך המכוין לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור הרי הוא אומר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם השם ברחמי הרבים מכל חטא עון ואשמה יטהרנו אמן סליקו להו הלכות מקואות בס"ד נגמר ספר עשירי והוא ספר טהרה הלכותיו שמונה ופרקיו מאה וארבעים וארבעה א:

сознательного выполнения заповеди Всевышнего¹. Сама Тора не открывает нам основания большинства заповедей², отчасти потому, что последствия выполнения одной-единственной заповеди неизмеримы, и отчасти потому, что иначе возникает опасность, что мы поставим заповедь – и Б-га – в зависимость от нашей логики. На этом נכשל даже такой великий человек, как Шломо а-мелех. Тора требует: לא ירבה נשים – и пусть не обзаводится множеством жен, и объясняет: дабы не развратилось (не склонилось к идолопоклонству) его сердце³. Шломо сказал: «У меня будет много жен, и я не развращусь». Но мы видим, что в конце его дней жены «склонили» его сердце. Тора предписывает: чтобы он не заводил себе множества коней, и объясняет: и не возвращал народ в Египет для умножения коней⁴. Шломо сказал: «Я заведу себе множество коней и не вернусь в Египет». Но в конце концов он послал людей за колесницей в Египет⁵.

Тора содержит скрытую мудрость, на которой Б-г построил план создания мира⁶. Выполняя мицву, мы присоединяемся к этому плану, и это переносит нас в иную плоскость бытия⁷. Чтобы извлечь из этого максимальную пользу, мы должны выполнять все заповеди. Но не только ради пользы от каждой конкретной мицвы, а и потому, что целое больше, чем сумма частей. Все заповеди в конечном счете образуют единое целое⁸. Даже будь у нас шанс понять смысл какой-то одной заповеди, нам никогда не понять, как она влияет на другие заповеди, а другие – на нее. Нам никогда

¹Маараль (שם פ"ו) отмечает, что мы не в состоянии дать удовлетворительного объяснения естественным явлениям. Мы не можем, например, объяснить, почему у лошади четыре ноги, а не две, и т.п.

²Потому что если бы Тора это сделала, у нас мог бы появиться соблазн по каким-то причинам решить, что выполнение данной заповеди для нас в определенных обстоятельствах не обязательно. А поскольку полной картины происходящего у нас нет, мы невольно можем ошибиться. Даже такой великий человек, как царь Шломо, נכשל на этом:

סנהדרין כא: אמר ר' יצחק מפני מה לא נתגלו טעמי תורה שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן נכשל בהם גדול העולם. כתוב לא ירבה נשים אמר שלמה אני ארבה ולא אסור וכתוב (מלכים א יא) ויהיה לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו וכתוב לא ירבה לו סוסים ואמר שלמה אני ארבה ולא אשיב וכתוב (מלכים א י) ותצא מרכבה ממצרים

מלבים בראשית ג ד"ה ומפרי העץ בסוף "ובזה למדנו דרך ההסתה ופתוי הנחש אשר הוא נוהג עד היום שאם יבא אדם לחקור אחר טעמי המצוות כאשר עשו המתפרצים בעם שדרשו עליהם מדוע אסר ד' מינים הטמאים וידעו למצא בהם הטעם, שהם מזיקים לגוף האוכלם וכשיתבאר אח"כ שאין בהם סכנה לגוף ישליכו המצוה אחר גום

³ דברים יז יז: ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו וכסף וזהב לא ירבה לו מאד:

⁴ דברים יז טז: רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה למען הרבות סוס וד' אמר לכם לא תספון לשוב בדרך הזה

⁵סנהדרין כא: אמר ר' יצחק מפני מה לא נתגלו טעמי תורה שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן נכשל בהם גדול העולם. כתוב לא ירבה נשים אמר שלמה אני ארבה ולא אסור וכתוב (מלכים א יא) ויהיה לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו וכתוב לא ירבה לו סוסים ואמר שלמה אני ארבה ולא אשיב וכתוב (מלכים א י) ותצא מרכבה ממצרים

מלבים בראשית ג ד"ה ומפרי העץ בסוף "ובזה למדנו דרך ההסתה ופתוי הנחש אשר הוא נוהג עד היום שאם יבא אדם לחקור אחר טעמי המצוות כאשר עשו המתפרצים בעם שדרשו עליהם מדוע אסר ד' מינים הטמאים וידעו למצא בהם הטעם, שהם מזיקים לגוף האוכלם וכשיתבאר אח"כ שאין בהם סכנה לגוף ישליכו המצוה אחר גום

⁶ חינוך עז: כי מלבד משמעות מצוותיה היקרות שאנו מבינים בה נכללו בה חכמות גדולות ומפוארות, עד שהעלו רבותינו זכרונם לברכה גדול החכמה שהניח הקל ברוך הוא בתוכה, שאמרו עליה (ב"ר א א) שהביט הקדוש ברוך הוא בה וברא את העולם.

עיין בכד הקמח סוף כרך סוכה

⁷מהר"ל שם: ועל ידי המצוות דבק בשכלי ועל ידי זה דבק בו יתברך

⁸ספר החרדים הקדמתו קטע המתחיל וראוי (קרוב לסוף) והקטע שאחריו ד"ה ונמשיל ל:

כל המצוות הן קשר אחד.

וכן במכות כג:

דרש רבי שמלאי שש מאות ושלוש עשרה מצות...

не подняться настолько высоко, чтобы нам открылась перспектива совмещения всего в творении¹. Так что поскольку все заповеди взаимосвязаны, невозможно объяснить обоснование какой-то одной в отдельности. Мы можем объяснить себе только один из аспектов мицвы.

Существует еще одна причина, почему **טעמים** имеют предел. Подлинный **טעם** заповеди – это осмысление и понимание, которое приходит в процессе выполнения **מצוה** – таама у-реу². Лишь в действии человек может ощутить святость и глубину всякой заповеди, а уж хока – определенно только так³. Интеллектуальный поиск сам по себе лишь открывает нам пределы человеческого разума.

Невозможно объяснить человеку, что такое суббота, пока он сам не попробует ее соблюдать. Пытаться объяснить эту заповедь чисто интеллектуально – все равно что пытаться объяснить человеку, который никогда не пробовал мороженого, что это такое, описывая его ингредиенты и ожидая, что он поймет, какой вкус они дают при соединении. Вообразите попытку ощутить вкус мороженого на основании того, что в нем содержится сколько-то молока, сколько-то ванильной эссенции, сколько-то сахара... Тот, кто ел мороженое, знает, каково оно на вкус, но он никогда не сможет объяснить это кому-то еще. Живая реальность заповеди связывает наше понимание с выполнением в обход любых интеллектуальных объяснений⁴.

¹ מביט в предисловии к ספר קרית говорит, что поэтому человек должен стремиться к выполнению всех заповедей, даже тех, которые ему не предписаны. В выполнении заповедей, которые даны другим людям (например, כהנים в כהנים), он может принять участие через רבות, обеспечив выполнение ими (коэном) их обязанностей. Что касается заповедей, которые сегодня не может выполнить никто, он может их изучать. Это засчитывается ему как действительное выполнение этих заповедей.

Op-a-хаим разделяет это мнение:

לט לב: ותכל על עבודת משכן אהל מועד ויעשו בני ישראל ככל אשר ציוה ד' לדבר כן עשו

כאן עשה הכתוב מחברת הכללות בקיום התורה. והראה כי בני ישראל יזכו זה לזה, והתורה ניתנה להתקיים בכללות ישראל. כל אחד יעשה את היכולת בידו ויזכהו זה לזה. ואולי כי לזה רמזה התורה "ואהבת לרעך כמוך" פירוש לצד שהוא כמותך, כי בשלומי ייטב לך, ובאמצעותו אתה משלים שלימותך, ואם כן אינו אחר אלא אתה עצמך כאחד מחלקך. ובוזה מצאנו נחת רוח, כי ד' צוה תריג מצוות, ומן הנמנע שיימצא אדם אחד שישנו בקיום כולם. וזה לך האות: כהן, לוי, ישראל ונשים. יש מצוות עשה ככהנים, שאין מציאות לישראל לעשותו, ויש מצוות לישראל שאינן כהנים. וכן בלויים, וכן בנשים. ומה מציאות יש ליחיד לקיימן, להשלים תיקון לרמ"ח אבריו ושס"ה גידיו אשר יכונו להם? אלא ודאי שתתקיים התורה במחברת הכללות וזכה זה מזה. והוא מה שאמר הכתוב כאן: "ויעשו בני ישראל ככל אשר ציוה השם." כינה לכולם יחד מעשה כולם, הגם שמהם הביאו הנדבה, מהם עשו מלאכה, יאמר על כללותם שעשו הכל.

² תהלים לד (ט) טעמו וראו כי טוב ד' אשרי הגבר יחסה בו

³ שפת אמת (במדבר י"ט א'): אך כי ודאי יש טעם לכל חקה רק שא"א להבין הטעם עד שמקבלין המצווה כחקה בלי טעם. כי הטעם הוא דבר רוחני שאין בו ממש וכפי שאדם מתרחק מגשמיות יוכל להרגיש טעם חוקי השי"ת. וכ"כ במד' תינוקת שלא טעמו טעם חטא ידעו לדרוש במ"ט פנים כו'.

שפת אמת (במדבר י"ט א'): לא פרה מטהר רק חקה חקקתי (והוא כמו השקה שמטהר שבא הדבר לשורשו כי) כל העולם נברא רק במאמר השי"ת כמ"ש בעשרה מאמרות כו'...שנקרא חוקה כמו שכתוב חק נתן ולא יעבור שהוא הבריאה והטבע. ולשון חקיקה וכתובה הוא בדבר המתנגד כמו שכתוב אש שחורה על גבי אש לבנה. וזה הכח מהתורה שנגנו גם בכל ונעשה גשמי נקי חוקה כנ"ל. וע"ז נברא האדם להמשיך חיות הנ"ל בכל דבר ע"י התבוננות כנ"ל. ואיתא חק לשנא דמזוני כמ"ש (לתת) ואכלו את חקם וכו'. שנקודה הנ"ל מקיימת כל העולמות ונותנת תמיד חיות ושפע ברכה לכל דבר והוא נקודה המדבקת הכל בשורש החיות כנ"ל...ברשיי

⁴ בצדקת הצדיק (קעז) מסביר רב צדוק הכהן: בכל דבר יש פרד"ס. פשט הוא עשיות כל התורה ומצוה בפועל ממש. ורמז הוא הרמיזות שבלב שנעשים מאותם הפעולות ... ודרוש הוא הכונה מצד החכמה שבמוח לדעת איזה לימוד מחודש דחכמה וידעת השי"י נולד מעובדא זו במוחו. ואחר שמשיג ג' אלו כלי המעשה גומרים ולב חומד ועין רואה חכמת הדבר אז זוכה לסוד ... ע"ד טעמו וראו וגו' נקרא סוד שא"א להסביר לחבירו טעם שהוא מרגיש בחכו וגו'

В этом смысле все заповеди – хуким, и мы не можем добраться до «дна» ни одной из них. *Воля Всевышнего – единственное обоснование, делающее для нас выполнение заповедей обязательным*¹.

Тем не менее, когда ограниченность нашего разума нами осознана, нам следует осмыслить мицву, дать ей таам². Ибо, при том, что каждая мицва – это в конечном счете хок и не может быть нами полностью понята, все заповеди, даже хуким, имеют основания, которые мы можем попытаться понять.

В чем же тогда заключается различие между хуким и мишпатим? Различие заключается только в степени: причины хуким менее доступны пониманию, чем причины мишпатим³. Как хуким, так и мишпатим поддаются некоторому осмыслению. Как мы уже отмечали выше, даже у заповеди пара адума есть ряд аспектов, которые могут быть поняты⁴. Нет такого хока, в котором мы не можем понять хоть некоторые аспекты⁵, но в хоке больше тайны и он менее доступен пониманию, чем мишпат, и наоборот – в мишпате меньше тайны (хотя она и есть) и он более постижим, чем хок⁶. В мишпатим мы усматриваем больше смысла и уже при первом «знакомстве» с ними мы готовы не только понять их смысл в общих чертах, но даже предугадать⁷.

Осознавая, что нет заповеди, смысл которой мы могли бы понять в полной мере, для начала мы должны отнестись к ней как к חוק и только затем придать ей טעם. Вот почему у мудрецов утверждение, что заповедь – זוירת הכתוב, часто предшествует объяснению טעם заповеди⁸.

¹Рав Ш.-Р. Гирш. Введение в «Хорев»

²רמב"ם, הלי מעילה פ' ח: ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף ענינם כפי כחו ודבר שלא ימצא לו טעם ולא ידע לו עילה אל יהי קל בעיניו ולא יהרוס לעלות אל ד' פן יפרוץ בו

³רמב"ם סוף הלי מעילה: והחוקים הם המצוות שאין טעמן ידוע ע"ש

שפת אמת פסח (מאמר שני ד"ה בשאלת חכם ויקרא דף 41): בשאלת החכם מה העדות והחוקים וגוי ולכאורה איך שואל טעם על חוקה. אך כי באמת כתיב מגיד דבריו כוי חוקיו כוי לישראל שבניי יודעין טעם גם בחוקה ע"ש וגוי

⁴ Многие комментаторы рассматривают различные детали заповеди пара адума. Они указывают, что непонятным является тот факт, что метаэр становится тамэ (Кли якар и другие). Рав Цадок-а-Коэн говорит, что непонятный нам момент связан с тем, что в этом мире существует таора от последствий греха Адама и Хавы (= тумат мет), предшествующая полному очищению от этого греха (Махашавот харуц).

⁵מהר"ל, גור אריה (ריש פרשת בחקתי): ומה שאמרו כי המצוות שהם חקים לא נתנו טעם שלהם לגלות אינו ר"ל שאין האדם יודע כלל מן המצוות אלא שאין יכול להבין לגמרי אבל יכול להבין מהם מעט.

⁶מהר"ל, גור אריה (ריש פרשת חוקת): כל המצוות ... הם גזירות שיש בהם טעם ומה שנקראו גזירות אחר שיש לכל אחת טעם היינו שלא יאמר האדם שהם של רחמים ... שהתורה שנתן לנו הקב"ה הוא כל דבר במדת הדין

⁷רש"י ויקרא יח ד: את משפטי תעשו - אלו דברים האמורים בתורה במשפט שאלו לא נאמרו היו כדאי לאומרן:

⁸בכורות ה: א"ר חנינא שאלתי את ר אליעזר ... זוירת הכתוב היא וגוי וכן בעוד מקומות

וכן ברמב"ם בכמה מקומות ולדוגמה בהלי תשובה פ' ג (ד) אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו כלומר עורו ישנים משנתכם וגוי

וכן רמב"ם סוף הלי מקואות: ... הטומאות והטהרות גזירת הכתוב הן. אעפ"כ רמז יש בדבר

Хуки́м – самое отрадное для нас подтверждение того, что Б-г бесконечно больше, чем мы. «Я Б-г, а потому слушайте Меня, ибо Я здесь для того, чтобы печься о вас» (ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה האדם וחי בהם¹) – это гораздо более глубокая причина для выполнения предписанных действий, чем причины, которые может привести наш ограниченный разум². Неспособность понять все о пара адума не должна быть источником раздражения или кризиса веры, скорее это источник великой радости.

¹חז"ל: הקדים חוקים למשפטים

²רש"י ויקרא יח ד: לכך נא' אני ד' גזרתי עליכם אי אתם רשאים להפטר: